BALTADVARIO PILKAPYNAS II

Bronius DAKANIS

Vadovaujantis KPD ardomų archeologinių vietų tyrinėjimų programa, buvo tęsiami archeologiniai tyrinėjimai Baltadvario pilkapyne II (Molėtų r.) (A 895P), vadinamame Švedkapiais. 2006 m. ištirtas pilkapis 24, kurį ardė kelias, vedantis iš Pabiržės į Videniškių–Girsteikiškio–Alantos kelią. Pilkapio PPV pusėje jau buvo suformuota kelio važiuojamoji dalis, o vidurį kirto kelkraštis ir jo ŠŠV griovys. Kita kelio puse, pilkapio liekanų PPV pakraščiu 0,6 m gylyje įkasti du telefono kabeliai. Už kelio griovio buvo išlikęs sampilo Š pakraštys ir jį juosiantys grioviai. Ant pilkapio liekanų augo įvairaus amžiaus medžiai (tarp jų dvi didelės eglės), kurie, suderinus su Utenos miškų urėdija, nukirsti.

Pilkapis su grioviais V–R kryptimi buvo apie 10 m pločio. Panašaus dydžio (11,5 m) kraštinėmis PPR–ŠŠV kryptimi ir suformuotas pilkapio tyrinėjimų plotas, kuris pradžioje buvo 9,5 m ilgio. Vėliau dėl atidengiamų pilkapio konstrukcijų bei intensyviai naudojamo kelio tiriamas plotas dar du kartus pailgintas VPV kryptimi per 1,5 m ir 2,5 m ir, pereidamas jau į kitą kelio pusę, buvo 13,5 m ilgio. Iš viso ištirtas 155,25 m^2 plotas.

Tyrinėjimais nustatyta, jog iš pilkapio išlikęs tik sampilo ŠŠR pakraštys (du jo trečdaliai sunaikinti kelio važiuojamosios dalies ir kelkraščio). Išlikusio sampilo aukštis nuo pilkapio pagrindo paviršiaus – iki 0,7 m. Sampilo viršuje buvo 5–14 cm storio miškožemio sluoksnis, o giliau, iki pilkapio pagrindo buvo supiltinis šviesiai geltonas – balkšvas smėlis. Maždaug 3 m pločio kelkraštyje, po maždaug 20 cm storio juoda šalikelės velėna ar pilku kelio smėliu (arčiau važiuojamosios dalies) buvo išlikęs 10–20 cm storio sampilo smėlio sluoksnis, po kuriuo buvo pilkapio pagrindas. Tarp sampilo liekanų P papėdės ir kelkraščio visą sampilo sluoksnį iki pagrindo, o vietomis ir jį kirto 0,4–0,5 m pločio ir iki 0,4 m gylio kelkraščio griovys. Kelio važiuojamoje dalyje virš daugmaž tokio pat storio sampilo liekanų ir pagrindo bei duobių sluoksnių buvo pilkas kelio smėlis. Tai senojo Ukmergės–Molėtų kelio liekanos, kur 5–10 cm gylyje rasta švediška moneta – XVII a. antrojo ketvirčio Kristinos šilingas, 4 pasagvinės, ratlankio kniedė ir kt.

Pilkapio pagrindas (tamsiai pilko degėsingo smėlio sluoksnis) Š pusėje pasiektas maždaug 0,7 m gylyje nuo išlikusio sampilo paviršiaus (P pusėje, nuo kelio važiuojamosios dalies paviršiaus – 0,2 m, nuo nulyginto kelkraščio – 0,3 m gylyje). Pagrindo storis – apie 10 cm. Vietomis jis buvo kiek plonesnis (5–6 cm) arba storesnis (iki 20 cm) ir įsiskverbęs į sampilo smėlį arba įžemį (geltoną su rusvu atspalviu smėlį). Sluoksnyje buvo ir intensyvesnių juodų degėsių ar net angliukų koncentracijų (daugiau PV dalyje). Pagrindo kontūras pilkapio pjūviuose ŠŠR–PPV kryptimi buvo 6,3 m, o VŠV–RPR kryptimi – 5,8 m pločio. Šis sluoksnis priėjo iki pilkapio duobių vidinių kraštų, jais leidosi į duobes ir dugnuose perėjo į anglingus duobių užpildo sluoksnius (tai išryškėjo ištyrus pilkapio pagrindą iki įžemio ir palikus tik duobes arba duobių pjūviuose). Pilkapio pagrindo sluoksnis per patį jo centrą VŠV–RPR kryptimi 0,3–0,5 m pločiu buvo perkirstas kelio griovio dug-

no. Jį taip pat kirto ant pilkapio augusių medžių šaknys.

Pilkapio sampilą V, Š ir R pusėse juosė trys pailgos, o P pusėje – viena apskrita duobė. Atstumai tarp duobių išorinių kraštų Š–P kryptimi (ta kryptimi pilkapis kiek pailgas) – iki 12,3 m, R–V kryptimi – 10,1 m. Atstumai tarp vidinių kraštų (toje vietoje, kur įžemio paviršiuje pagrindo sluoksnis pradeda leistis į pilkapio duobes) Š–P kryptimi – maždaug 5 m, R–V kryptimi – 3,8 m (P pusėje pilkapio pagrindas ir atstumas tarp duobių siauresnis, Š pusėje – platesnis, apie 6 m). V duobė buvo 7,3 m ilgio Š–P kryptimi ir 2,6–3,1 m pločio, Š duobė – apie 7,6 m ilgio V–R kryptimi ir 3–3,8 m pločio, R duobė – apie 5 m ilgio Š–P kryptimi (jos Š gale augo didelė eglė, kurios šaknys suardė duobės kontūrus) ir 1,6–2,5 m pločio. Apskritos P duobės skersmuo buvo iki 3,5 m. Duobių gylis – iki 1,33 m. Giliausia – V duobės P gale. Jos gylis Š gale – iki 0,93 m, Š duobėje – 0,9–0,95 m, R duobėje – 1,12 m, P duobėje – apie 1–1,1 m. Duobių išorinėse pusėse nukasto pagrindo lygyje maždaug 1,2–1,6 m pločiu buvo tamsus smėlis su žeme ir angliukais, susidaręs nuo augalų redukcijos, o aukščiau, po miškožemiu, – ištisinė augančių spygliuočių šaknų raizgalynė ir juodas smalingas jau sunykusių šaknų sluoksnis.

Pilkapio R duobės paviršiuje aptiktas apie 0,4 m ilgio geležinis virbas smailu galu, kurio įtvirtinimo dalis buvo įaugusi į storą šaknį (neįaugusios į šaknį virbo dalies ilgis – 66 cm, storis – 0,8x0,8 cm). Š duobėje, ties jos viduriu, išorinio šlaito lėkštesnės dalies dugne, išsiskyrė iki 0,5 m skersmens beveik apskrita degėsių dėmė. Pjūvyje per centrą ji buvo taisyklingo pusrutulio formos, 20 cm gylio. Tai rodė, jog tai ne medžio vieta, bet laužavietės liekanos. Vidinėje pilkapio duobių pusėje ryškiai išsiskyrė šviesesnis švarus užbiręs ar užpiltas sampilo smėlis (jis dėl smėlio struktūros ir augalų šaknų blogiau išsiskyrė tik Š duobės V gale). Vidiniuose duobių šlaituose, tarp gelsvesnio įžemio ir balkšvesnio sampilo smėlio buvo apie 10 cm storio pilkesnio degėsingo smėlio tarpsluoksnis – pagrindo tąsa į duobes. Duobių dugnuose išsiskyrė tamsesni, juodi nuo degėsių sluoksniai. Tokių degėsių sluoksnelių duobėse buvo ir subirusiame sampilo smėlyje (kartais tik sudrėkinus jie padėdavo išskirti tokį pilkapio sampilo smėlį duobėje nuo įžemio). Ištirtų pilkapio duobių vidiniai kraštai po sampilo šlaito smėliu buvo nutolę net beveik per 2 m nuo matomų griovių dugnų link jo centro.

Ištirtose pilkapio liekanose kapų pėdsakų neaptikta.

Pilkapis pagal konstrukciją būdingas I tūkst. pabaigai (VIII–IX a.).

Ištirto pilkapio vietoje atkurtas intensyviai naudojamas kelias į Pabiržę iš Videniškių–Alantos kelio. Tyrinėjimų metu buvęs padarytas apvažiavimas likviduotas, jo vietoje įrengta aikštelė.

Ekspedicijos metu Baltadvario apylinkėse išaiškintos trijų senųjų karčemų vietos – Baltadvario II ir dvi Čižiškių. Jose rasta XIX a. dirbinių. Baltadvario II senosios karčemos vieta yra 0,7 km į P nuo Baltadvario pilkapyno II ir 0,25 km į PPR nuo pirmosios karčemos vietos, Videniškių–Alantos kelio V pusėje, arime (rasta bronzinė adatinė, pusė pasagos ir kt.). Čižiškių I senosios karčemos vieta aptikta 1,55 km į RŠR nuo to paties pilkapyno, kelio iš Čižiškių į Videniškių–Alantos kelią Š pusėje, kalvelėje (rastas Napoleono armijos žirgo žetonas, kirvio ir peilio geležtės dalys, pjūklelio fragmentas, pasagvinės galvutė ir kt.). Či-

žiškių II senosios karčemos vieta yra toliau, maždaug 50 m į R nuo pirmosios karčemos vietos, to paties kelio P pusėje esančiame arime (rasta geležinė grandis, 2 pasagvinės ir kt.).

BALTADVARIS
BARROW CEMETERY II

In 2006 barrow 24, which had been disturbed by a road, was excavated in Baltadvaris barrow cemetery II (Molėtai Dist.). In all an area of 155.25 m^2 was studied. Only the NNE edge of the mound had survived. The barrow, including the ditches, had a diameter of about 10 m in a W–E direction. The height of the surviving barrow mound was up to 0.7 m above the base. There were three long pits to the W, N, and E of the mound and one round pit to the S of it. No traces of burials were discovered in the studied remains of the barrow. According to its construction, the barrow is characteristic of the late 1st millennium (8th–9th century). During the expedition, the locations of three old taverns were discovered in the vicinity of Baltadvaris: Baltadvaris II and Čižiškiai I and II. 19th century artefacts were found at these locations.

PAŠEKŠČIŲ PILKAPYNAS

Gytis GRIŽAS

2006 m. tęsti Pašekščių pilkapių (Molėtų r.) tyrinėjimai, pradėti 1999 m. pagal KPD ardomų vietų tyrimo programą (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 166–168; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 61; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 73–76; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 88–89). 2006 m. ištirti du pilkapiai 13(8) ir 17(9) centrinėje pilkapyno dalyje prie kelio Pašekščiai–Plėšiškės. Pilkapiai buvo ardomi kelio. Iš viso ištirtas 178 m^2 plotas.

Pilkapio 13(8) sampilas buvo netaisyklingos formos, 5 m skersmens, suplokštėjęs iki 0,25 m aukščio. Visame sampile be jokios sistemos rasta pavienių smulkaus ir vidutinio dydžio akmenų (iš viso apie 130). Pilkapio sampilą supo akmenų vainikas, iš kurio išlikę 17 akmenų (20x22x30 – 36x40x50 cm dydžio). Š krašte vienas šalia kito išlikę 3 akmenys, kiek toliau – 10 akmenų grupė, P krašte – 7 akmenų lankas.

Pilkapio sampilą iš Š ir V pusių supo dvi ovalo formos duobės (3x2 ir 4x2 m dydžio bei 0,51 ir 0,34 m gylio). Duobės nuožulniomis sienelėmis, pjūvyje pusapvalės formos. Jose aptikta pavienių akmenų, anglingos žemės sluoksnių.

Pilkapio centrinėje dalyje po pagrindu aptiktas *griautinis kapas*. Kapo duobė buvo stačiakampio užapvalintais kampais formos, 2,6x1,3 m dydžio, orientuota V–R kryptimi. Jos kraštai statūs. 0,55 m gylyje nuo pagrindo aptikti per 40 m. amžiaus vyro griaučiai. Mirusysis palaidotas galva į V, aukštielninkas, kairė ranka ištiesta, dešinė sulenkta ant krūtinės. Aptikti visi žmogaus griaučiai, išskyrus kaukolę, tačiau krūtinės srityje kaulai kiek sujaukti. Kojūgalyje kairėje pusėje aptikti geležiniai dirbiniai: ietigalis, peilis ir sagtelė. Kapas buvo išplėštas.

Pilkapio 17(9) sampilas buvo 5 m skersmens, taip pat suplokštėjęs, 0,29 m aukščio, vos išsiskiriantis iš aplinkinio žemės paviršiaus. Sampilą supo akmenų vainikas. Rasti tik 8 vainikui priskirtini akmenys (19x31x20 – 42x40x37 cm dydžio), likę pilkapio Š krašte